

Stručni rad

UDK 316.42:351.759.4/.5

DOI 10.7251/MFP1701293S

COBISS.RS-ID 6752280

GLOBALIZACIJA SEKTORA PRIVATNE BEZBEDNOSTI I DRUŠTVENA ODGOVORNOST

Slobodan Simović¹

SAŽETAK

Odgovornost, pod kojom se podrazumeva verovatnoća da će neko odgovarati za neku svoju radnju, veoma je složen pojam, jer ta složenost obuhvata odnos čoveka prema društvu, ali i čovekov odnos prema samom sebi.

Društvena odgovornost podrazumeva obavezu menadžmenta da preduzme one akcije koje će doprineti blagostanju i interesima društva, ali i organizacija. Korporativna društvena odgovornost obuhvata odgovoran odnos kompanija prema društvu, pri čemu se taj odnos zasniva na ukupnosti društvenih, etičkih, ekoloških i ekonomskih vrednosti značajnih za proces odlučivanja. Prema tome, korporativna društvena odgovornost se odnosi na ponašanje organizacija prema društvu, a ponašanje organizacija prema društvu se zasniva na vrednostima koje društvo ističe kao dominantne i značajne za njegov dalji razvoj. Posebno danas kada se globalna industrija privatne bezbednosti drastično uvećala.

Ne treba i pominjati da se današnje kompanije u svom poslovanju sve više susreću sa pritiscima i zahtevima socijalne sredine da se odgovorno ponašaju, posebno u oblasti zaštite životne sredine, u delu koji se odnosi na ostvarivanje ljudskih prava i sloboda, zahteva se i odgovornost o pitanju zaštite prava potrošača, u oblasti javnosti rada i kontrole rada kompanija od strane javnog mnjenja i sl.

Ključne reči: globalizacija privatnog sektora bezbednosti, korporativna društvena odgovornost, lična odgovornost...

ABSTRACT:

Responsibility, which implies the probability that a person will be responsible for some of his actions, is a very complex idea as the complexity includes both, the relation of a person to a society, and of a person to himself.

Social responsibility implies the management's obligation to take those actions that will contribute to the well being and interests of both society and organization. Corporate social responsibility shows the company's responsible acting towards society where the relationship is based on totality of the social, ethical, ecological and economic values relevant to the decision making process.

Consequently, corporate social responsibility refers to the behavior of organizations towards society, which is based on values that are dominant and significant for its further development, especially today as the global industry of private security has drastically increased.

Not to be forgotten, that the companies are facing pressure and demands to act responsibly, especially when the protection of environment is concerned in the section related to human rights and freedom. Responsibility is also required in terms of consumers' rights and work control of the companies' by means of public opinion etc.

1 Docent doktor, Fakultet za bezbednost i diplomatiju - Beograd

Key Words: Globalization of the private security sector, corporate social responsibility, personal responsibility.

Uvod

Globalna industrija privatne bezbednosti se naglo uvećala u proteklih deset godina. Dinamika njenog razvoja razlikuje se u zavisnosti od države do države, tj. razlikuje se u razvijenim zemljama, zemljama u tranziciji, zemljama koje se nalaze u postkonfliktnom periodu i zemljama u razvoju. Za sve njih postoji jedan zajednički imenilac. Do privatizacije bezbednosti dolazi u slučajevima kada država, kao tradicionalni pružalac bezbednosti, nije u mogućnosti ili nije voljna da ispuni ovu ulogu. Štaviše, uzimajući u obzir isplativost, došlo je do pojačanog trenda angažovanja kompanija i ljudstva iz spoljnjih izvora i do privatizacije državnih bezbednosnih funkcija. Javno-privatna partnerstva u oblasti bezbednosti su jedan od najčešćih primera ovog fenomena. Privatna bezbednost predstavlja važan segment za ostvarivanje ljudskih potreba i korporativnih interesa u razmerama zagarantovanih prava i stanja nacionalne bezbednosti. U sve vidljivijoj i razuđenoj praksi na to upozoravaju geopolitičke studije i diplomatska nadigravanja, sukobi sistema vrednosti, sukob niskog i visokog intenziteta, prateće demografske katastrofe itd. U svemu tome, privatna bezbednost i veliki broj kompanija koje pružaju usluge obezbeđenja zadiru u ljudska prava, prelaze granice upotrebe sile i tehničkih sredstava. To im omogućavaju nelicencirane delatnosti u društvu bez kontrole na štetu po korporativne interese u razmahanoj korupciji kao svojevrсноj moći između kapitala, politike i novca na našim prostorima i dobrog dela Evrope.

Privatno obezbeđenje je u Evropi doživelo ekspanziju u poslednjoj deceniji 20. i u 21. veku. Došlo je do naglog porasta zaposlenih u industriji privatnog obezbeđenja.² Troškovi u okviru javnog sektora, pa prema tome i u okviru policije postali su preveliki za restriktivne budžete država. Državni budžeti su postali preopterećeni da bi pokrivali sve troškove zaštite od kriminala i rizika. Zbog toga su policije u evropskim državama morale početi da smanjuju broj zaposlenih i samim tim i kvantitet bezbednosnih usluga koje su nudile. Policija je mogla da garantuje samo osnovne usluge bezbednosti. Ako neko ima potrebu za većim stepenom bezbednosti to mora dodatno da plati. Kompanije koje se bave biznisom imaju potrebu za većim stepenom bezbednosti nego onu koju policija može da nudi. Kao odgovor na to došlo je do razvoja sektora korporativne bezbednosti.

- Globalizacijom privrednih poslovnih odnosa u Evropi i izvan nje došlo je do prenosa kapitala iz jedne države u drugu. Velike kompanije su počele otvarati svoje poslovnice, pogone i u drugim državama što je zahtevalo i globalizaciju i standardizaciju u okviru sektora privatne bezbednosti.

2 Prosečan broj službenika obezbeđenja na 10.000 stanovnika +- 31,11. Prosečan broj policajaca na 10.000 stanovnika +- 36,28. **Ekonomski aspekt:** Godišnji prihodi od usluga privatnog obezbeđenja +- 35 milijardi €. Prosečno učešće usluga fizičke zaštite u odnosu na ostale usluga privatnog obezbeđenja +- 60,19%. **Evropski socijalni partneri u industriji privatne bezbednosti su:** CoESS (Confédération Européenne des Services de Sécurité / European Confederation of Security Services - Konfederacija evropskih službi privatnog obezbeđenja) je organizacija koja predstavlja poslodavce firmi za privatno obezbeđenje u Evropi. Članovi CoESS su nacionalna udruženja poslodavaca u sektoru privatnog obezbeđenja, uključujući i Srbiju. CoESS predstavlja oko 60.000 firmi za privatno obezbeđenje u Evropi, sa preko 2.200.000 zaposlenih. **UNI-Europa** predstavlja oko 2.200.000 zaposlenih u industriji privatnog obezbeđenja u Evropi, posredstvom preko 30 sindikata članica. Organizuje usluge i koordinaciju sa European Works Councils (EWC's) i najvećim evropskim firmama za privatno obezbeđenje, uključujući G4S, Sekuritas i Sekurikor. Podaci su iz 2011. Godine i u istraživanja je obuhvaćeno 34 evropskih država, uključujući i Srbiju. Videti više: Private Security Services in Europe, CoESS Facts & Figures 2011, (http://www.coess.eu/_Uploads/dbsAttachedFiles/Private_Security_Services_in_EuropCoESS_Facts_and_Figures_2011,15.07.2014)

- Globalizacija u okviru poslovnih odnosa uslovila je i globalizaciju u okviru sektora korporativne i privatne bezbednosti.
- Globalizacija i protok novca i kapitala zahtevao je ukрупnjavanja i standardizaciju u okviru sektora privatne bezbednosti
- Globalizacija u sektoru privatne bezbednosti uslovila je pojavu ukрупnjavanja organizacija za obezbeđenje. Veće kompanije su kupovale manje, ili manje nisu mogle da opstanu na slobodnom tržištu. Na drugoj strani, najveće evropske kompanije iz sektora privatne bezbednosti su prateći tokove kapitala, ali i izvan toga, počele da ulaze na tržišta drugih zemalja, kupujući nacionalne kompanije, kao što je bio slučaj u Srbiji, ili su u okviru tržišne utakmice (često i nelojalne) doprinosile zatvaranju onih koje nisu mogle da izdrže konkurenciju inostranih.
- Globalizacija u okviru međunarodne ekonomske saradnje, tokova novca i kapitala i globalizacija u okviru sektora privatne bezbednosti uslovila je potrebu za formiranjem i usvajanjem međunarodnih standarda u okviru sektora privatne bezbednosti.

Suština problema:

Pravi rizik od neodgovornog ponašanja celokupne industrije bezbednosti nisu njihove aktivnosti u matičnim državama (koje su uglavnom bogate zapadne zemlje), već u izvršavanju zadataka u slabim i propalim državama. Lokalne vlasti u ovim državama često nemaju moć, a ni mogućnost da kontrolišu ove firme. Sa dramatičnim rastom veličine i uticaja privatne industrije bezbednosti raste i potreba za analizom, diskusijom i inovativnim pravnim rešenjima. Svaki odgovor na fenomen privatne industrije bezbednosti mora da uzme u obzir promenu prirode međunarodnih konflikata, koja podrazumeva da se ekonomski resursi menjaju u vojne mnogo brže nego ranije, a nedržavni akteri mogu da finansiraju rat ponekad uspešnije i od samih država.

Sektor obezbeđenja je najveća i najvidljivija komponenta. Regioni sa visokom stopom kriminala imaju najveći broj kompanija koje se bave ovom vrstom posla. Sektor obezbeđenja zapošljava aerodromske patrole, čuare zgrada, kompleksa apartmana, tržnih i sportskih centara, skladišta, magacina, parkinga i drugih objekata i delatnosti kojima je potrebno obezbeđenje. Sektor tehničkog obezbeđenja, informacione zaštite i prismotre uključuje instalatere alarma, pristupnih uređaja, uređaja za zaštitu i biometričkih senzora. Često su u usluge uključene i intervencije u slučaju provala. Usluge nadgledanja uglavnom se vrše putem monitoring senzora i opreme za snimanje i nadgledanje. Sektor istraga, analiza i rizik menadžmenta koji je najmanji, uključuje privatne istražitelje, čija delatnost obuhvata širok spektar aktivnosti. Ove aktivnosti se kreću od opasnih i potencijalno tragičnih do bezazlenih i smešnih. Tako u ove aktivnosti spadaju bračne svađe, usluge u vezi sa poslovanjem, veštačenja, privatna i industrijska špijunaža, protivobaveštajne delatnosti, tajne i prikrivene misije špijuniranja i prikupljana podataka, sprečavanje prevara i tržišnih malverzacija i dr. Privatni istražitelji imaju vrlo raznorodne i stalno evoluirajuće uloge u prevenciji i detekciji kriminala i drugih prestupnika. Rizik menadžment je najmanje vidljiv od svih sektora. Počeo se razvijati tek u poslednjih nekoliko godina i najmanje je problematičan sa aspekta našeg proučavanja. Na ovom mestu potrebno je spomenuti i aktivnosti privatnih obaveštajnih agencija koje se takođe mogu svrstati u PBK. U zapadnim zemljama njihova delatnost uglavnom je u legalnoj sferi i pod kontrolom je zakona.

Problem predstavljaju mnogi delovi Jugoistočne Evrope, gde su privatne obaveštajne agencije povezane sa pripadnicima bivših službi bezbednosti i sarađuju sa kriminalnim organizacijama. Dobar primer takvog stanja je Rumunija. U njoj je aktivno više od 160 privatnih obaveštajnih službi koje su većinom u vlasništvu bivših visokih pripadnika vojske, policije ili državnih službi bezbednosti³. U Rusiji je registrovano više od 12.000 ovakvih agencija za „prikupljanje informacija”. Za njih većinom rade bivši pripadnici KGB, GRU i bivše sovjetske armije. Većina ovih agencija je u direktnoj sprezi sa ruskom mafijom⁴.

Potreba za PBK stalno se povećava zbog ekonomskih, demografskih i političkih promena u društvu. Istovremeno, država smanjuje direktnu odgovornost za javnu bezbednost i prenosi je na druge subjekte. U nameri da bude obezbeđena maksimalna fleksibilnost i najbolji odnos cene i potražnje, ove funkcije se sve više prenose na privatnu industriju bezbednosti. U većini zapadnih država vlasnici privatnih kuća, predstavnici lokalnih zajednica i privatnog sektora više se oslanjaju na privatno obezbeđenje, nego na policiju finansiranu od poreza građana, zbog straha od kriminala, smanjivanja policije i sumnje u efikasnost celokupnog krivičnog pravosuđa. PBK su, usled takvog razvoja događaja, postale odgovorne za obezbeđivanje javnog reda i mira, kao i za zaštitu javnog i privatnog vlasništva na veoma širokom spektru lokacija. Oblasti delovanja proširile su se i na područja sa visokim rizikom, kao što su nuklearne elektrane, kritična nacionalna infrastruktura, banke, ambasade i aerodromi. Usluge koje PBK pružaju proširile su se i na upravljanje zatvorima, regulisanje parkinga, obezbeđivanje zaštite svedoka i bezbednosti sudova, obezbeđivanje bezbednosti na javnim skupovima, prатnju transporta robe sa visokim rizikom, kao što su transport gasa, hemikalija, zatvorenika, mentalnih bolesnika, patroliranje vojnim bazama i centrima za obuku, obezbeđivanje imigrantskih centara i raznih drugih usluga.

U inostranstvu PBK pružaju usluge velikim multinacionalnim korporacijama, vladama, vladinom osoblju, ambasadama, institucijama UN i drugim međunarodnim organizacijama, NVO, čak i delegatima Međunarodnog komiteta Crvenog krsta (International Committee of the Red Cross, internet). Usluge koje PBK pružaju u drugim državama obuhvataju treniranje policije i službi bezbednosti, zaštitu kritične nacionalne infrastrukture, zaštitu konvoja i različitih vrsta delegacija, kao i zaštitu multinacionalnih korporacija koje su uključene u deminiranje, proizvodnju energije i transport. Pored toga, one obezbeđuju kompanije koje upravljaju lukama, železnicama i aerodromima, sprovode misije vazdušnog špijuniranja i izviđanja, kao i druge visokorizične bezbednosne operacije, na primer spasavanje talaca.

Najbolji primer ekspanzije PBK predstavlja Irak. Industrija PVK i PBK u Irak je poslala više svojih pripadnika nego bilo koji drugi član koalicije. Broj ljudi koji dolaze iz ovog sektora skoro je jednak broju svih koalicionih vojnika zajedno, izuzimajući vojnike SAD⁵. Po pravilu, PBK su na platnom spisku SAD direktno ili indirektno, putem podgovora sa kompanijama angažovanim na rekonstrukciji Iraka. Mnoge civilne čuvarе kao „nezavisne ugovorne strane” unajmile su manje kompanije, koje su subkontraktori velikih bezbednosnih kompanija, koje su, opet, kontraktori državama koje su ih angažovale.

Ovaj zamršen splet međusobnih odnosa u praksi često znači da vlade nemaju stvarni nadzor nad PBK koje se nalaze na državnom platnom spisku. Drugi aspekt tog problema

3 Schreier, David, Fred and Caparini, Marina (2005), „Privatising Security: Law, Practice And Governance Of Private Military And Security Companies”, Occasional Paper – No6, DCAF, Geneva, March.

4 Bonnel, V. and Gold, T. (eds) (2001), *The New Entrepreneurs of Europe and Asia: Patterns of Business Development in Russia, Eastern Europe and China*, London: M. E. Sharpe.

5 Šrajer i Kaparini, op.cit

jeste da države na ovakav način skidaju sa sebe odgovornost za zločine koje počinje snage koje su one angažovale. Kombinacija nesigurnosti, pravne neregulisanosti i miliona dolara uloženi u rekonstrukciju stvorila je veliko i moćno tržište uslugama bezbednosti u konfliktnoj zoni u Iraku.

Nove bezbednosne kompanije se agresivno takmiče za unosne ugovore u ovom mu-
tnom okruženju.

Imajući u vidu izneto te da se pojam društvene odgovornosti često povezuje i sa poj-
mom održivog ili opravdanog razvoja, koji se može definisati kao razvoj koji izlazi u susret
i zadovoljava potrebe sadašnjice bez njenog ugrožavanja te mogućnosti budućim genera-
cijama. Posvećenost društvenoj odgovornosti i aktivnosti jedne firme na tom polju odnose
se na one aspekte organizacionog ponašanja firme koji se tiču: zdravlja i sigurnosti, brige
za životnu sredinu, ljudskih prava, zatim prakse menadžmenta ljudskih resursa, razvoja
zajednice, zaštite korisnika usluga obezbeđenja, zaštite radnika, poštenosti u poslovanju...

Razvoj misli o društveno odgovornom poslovanju

Danas je, više nego ikada, bitno da biznis, pa i u okvirima privatne korporativne bez-
bednosti, ima obaveze koje dosežu dalje od ekonomske uloge. I ova težnja, tokom istorije
zagovarala je da uloge organizacija koje proizvode dobra ili pružaju usluge za tržište često
budu povezane sa političkim, socijalnim ili čak vojnim dešavanjima. Tako je, na primer, u
ranim fazama razvoja kompanija u Engleskoj postojao javni dogovor, na neki način, koji
je podrazumevao da korporacije treba da pomognu postizanje ciljeva društva koji su tada
bili istraživanje teritorija kolonija, postavljanje naseobina, zatim da pomognu obezbeđiva-
nje usluga transporta, razvijanje bankarskih i finansijskih usluga itd. Tokom devetnaestog
veka korporacija kao forma biznisa organizacije rapidno se razvija u Sjedinjenim Američ-
kim Državama. To je dovelo do toga da se tačno utvrde društvene obaveze i odgovornosti
borda direktora. To je dovelo i do donošenja brojnih zakona i propisa tako da korporacije
odgovaraju pred sudom za povredu zakona koji se odnose na zaštitu životne sredine, zatim
zaštitu potrošača, radnika... Konkurencija je nalažala da se ide i dalje od nekršenja zakona,
jer na tržište se reflektuju moralni i etički osećaji potrošača. Sredinom dvadesetog veka o
društvenoj odgovornosti poslovanja već raspravljaju eksperti iz oblasti menadžmenta. Po-
slednjih decenija koncept društvene odgovornosti i uopšte poslovne etike, o čemu smo već
pisali, postao je jedan od najvažnijih aspekata poslovanja.⁶

Počeci razvoja koncepta društveno odgovornog poslovanja datiraju još od davnina. U
vremenu kada se smatralo da su prirodni resursi izvori koji se mogu neograničeno koristiti,
poznata je doktrina škotskog filozofa *Adama Smita* po kojoj se profit ostvaruje posredstvom
„nevidljive ruke tržišta”. To znači da društvo ostvaruje najveću korist kada je vođeno vlasti-
tim interesima i posredstvom neke vodeće prirodne sile sa minimalnim uplitanjem države.
Na temelju ove doktrine, nastaje ideologije etike profita po kojoj u društvu opstaju najjači,
što u poslovanju podrazumeva delovanje menadžera jedino u funkciji ostvarivanja što većeg
profita. „Jedina je odgovornost preduzeća bila finansijske prirode i to isključivo prema vla-
snicima kapitala”.⁷ Ipak, ova teorija je naišla na mnoge protivnike jer se preduzeća u praksi
ponašaju ekonomski, zakonski i etički neodgovorno. Iako postoje pisani tragovi o društveno

6 Videti: <http://www.maturiskiradovi.net/forum/Thread-poslovna-etika-korporativna-dru%C5%A1tvena-odgovornost>

7 Krkač, K. Uvod u poslovnu etiku i korporacijsku društvenu odgovornost, Zagreb, 2007: Zagrebačka škola ekonomije i
menadžmenta.

odgovornom poslovanju svuda u svetu, evidentno je da u SAD postoji najobimnija literatura. Istorijski posmatrano, rana literatura se odnosi na period između tridesetih i četrdesetih godina prošlog veka i dela autora Čestera Bernarda (1938) „Uloga direktora”, (The Functions of the Executive); J. M. Klarka (1939) „Društvena kontrola poslovanja” (Social Control of Business) i Teodora Krepsa (1949) „Merenje društvenih performansi poslovanja (Measurement of the Social Performance of Business).

Dekan Hardvarske poslovne škole Donald David je 1946. godine u pozdravnom govoru nove posleratne generacije studenata isticao ulogu i značaj edukacije menadžera u približavanju preduzeća društvu. Za Davida i njegove sledbenike, odgovornost u poslovanju je podrazumevala balansiranje poslovnih interesa preduzeća sa antikomunističkom ideologijom hladnog rata.⁸

„Ocem društveno odgovornog poslovanja“ većina smatra Hauarda Bovera koji je 1953. godine objavio delo koje je označilo savremenu eru društvene odgovornosti preduzeća pod nazivom „Društvena odgovornost poslovnog čoveka” (Social Responsibility of the Businessman) i prvi je upotrebio termin „društvena odgovornost“.¹⁰

Boven smatra da se: „Društvena odgovornost odnosi na obaveze privrednika da slede politike i odluke, ili da prate linije delovanja koje su poželjne u smislu ciljeva i vrednosti društva. On smatra da poslovanje preduzeća ima brojne i neočekivane uticaje na društvenu sredinu. Samim tim, rukovodioci imaju odgovornost prema društvu, ali i prema preduzeću, te da produktivnost preduzeća ne sme biti ugrožena odgovornim poslovanjem.¹¹ Ameriku su šezdesetih godina prošlog veka obeležile razne vrste društvenih pokreta koji su kritikovali tradicionalni način preduzetničkog menadžmenta zasnovanog na ostvarivanju isključivo ličnih interesa i profita. Sve do tada reakcije preduzeća na društvene probleme nisu bile zapažene. Time su date osnovne postavke koncepta društveno odgovornog poslovanja upodobljene sve oštrijim pritiscima aktivista. Dok su društveni pokreti zagovarali socijalnu dimenziju u poslovanju, profesor Hardvarske poslovne škole Teodor Levit je sugerisao i upozoravao na „opasnost društvene odgovornosti poslovanja”. „Poslovanje preduzeća nije problem vlade,

kao što odgovornost nije problem preduzeća. Društvena odgovornost i uopšteno dobrobit društva, kako navodi, nisu odgovornost preduzeća već države. Uplitanje preduzeća u društvene probleme može narušiti njegov osnovni motiv poslovanja, a to je profit. Levit je smatrao da je poziv za društvenu odgovornost u poslovanju posledica straha od prevelike profitabilnosti.¹²

Jedan od najistaknutijih teoretičara Kit Dejvis među prvima je ukazivao na povezanost društveno odgovornog poslovanja i moći preduzeća. Dejvis je 1960. godine napisao kako se poslovne odluke koje se tiču društvene odgovornosti vode motivima koji delimično nadilaze ekonomski interes preduzeća Dejvis je među prvim teoretičarima istraživao uticaj predu-

8 Spector, B (2008): „Business responsibilities in a divided world: the cold war roots of the corporate social responsibility movement”, Enterprise & Society: The International Journal of Business History, Oxford University Press Vol. 9, No. 2, p. 315.

9 Fifka, M. (2009): „Towards a more business-oriented definition of corporate social responsibility: discussing the core controversies of a well-established concept”, Journal of Service Science and Management, Vol.2, No.4,p. 312.

10 Wilson, M. (2003): „Corporate sustainability: What is it and where does it come from?”, Ivey Business Journal, March-April, pp. 1-5.

11 Doucin M. (2011): Corporate Social Responsibility: Private Self-Regulation is Not Enough, A Global Corporate Governance Forum Publication. Dostupno na: <http://www.ifc.org/wps/wcm/connect/0e9030004b>.

12 Levitt, T. (1980): „Marketing success through differentiation - of anything”, Harvard Business Review, Vol. 58, No. 2, pp. 83-91.

zeća na društvo. Smatrao je kako preduzeće ima veliku moć nad društvom te da treba voditi računa o usmeravanju te moći. Sugerisao je danas poznati „Čelični zakon odgovornosti” (Iron Law of Responsibility), po kome društvena odgovornost biznismena treba da bude srazmerna njegovoj društvenoj moći.¹³ Društvo je preduzeću dalo moć koju treba da iskoristi u smeru zadovoljavanja potreba društva. Ukoliko preduzeće ne usmeri svoje aktivnosti ka društvu i njegovim potrebama, društvo će prisiliti preduzeće na to posredstvom države koja će sankcionisati nepoželjno ponašanje. Ovo je danas potpuno okrenuto. Korporacije, odnosno njihovi vlasnici, maksimalno koriste svoju ekonomsku moć, ali ne da ekonomski pomognu siromašnima, već da kapitalom diktiraju promene. Te promene sramotnih imena „Milosrdni anđeo“, „Arapsko proleće“ su debakl međunarodnog prava, demokratije koje, kao takve, nikome ne trebaju.

Nobelovac, ekonomista Milton Fridman sugerise vrlo jasan stav da preduzeća nemaju moralnu odgovornost, a menadžeri koji zagovaraju koncept odgovornog poslovanja su „intelektualne marionete koje podrivaju sistem slobodnog tržišnog sistema”. Fridman, zastupajući ideju klasične ekonomske doktrine o slobodnom tržištu, smatra da ne postoji društvena odgovornost preduzeća, već isključivo individualna odgovornost koja je lični izbor pojedinca usmerena prema porodici, crkvi ili naciji. On ima jasan stav o ulozi biznisa u društvu i javno ga iznosi: „Neki trendovi bi mogli ugroziti postavke našeg slobodnog društva, kao što je prihvatanje društvene odgovornosti od strane vođa korporacija nasuprot stvaranju novca za svoje akcionare.”¹⁴ Time Fridman ide u drugu krajnost smatrajući da preduzeća koja se odgovorno ponašaju prema društvu treba izbegavati.¹⁵ Ovakvim stavom Fridman je podstakao kasniji razvoj koncepta društveno odgovornog poslovanja koji će se fokusirati na interesno-uticajne grupe ili stejkholdere, performanse društvene odgovornosti (Corporate Social Performance – CSP) i finansijske performanse preduzeća (Corporate Financial Performance – CFP). Nekadašnje teorije društveno odgovornog poslovanja, usmerene ka rastućim društvenim problemima „raditi dobro za dobrobit društva” polako su se usmeravale ka ekonomskim problemima „raditi dobro za dobrobit preduzeća”. Tako su sedamdesete godine prošlog veka obeležene terminima kao što su društvena odgovornost, društvena osetljivost i ekonomske performanse poslovanja preduzeća. Ovo je lepo rečeno, ali sve do dolaska administracije Bila Klintona, važila je sintagma „Ako je dobro Dženeral motorsu, dobro je i Americi”. Klintonova administracija shvatila je da je osnovna komponenta moći, ekonomska moć, i da za „DŽM” i sve druge, velike, multinacionalne kompanije važi sledeće: „Ako je dobro SAD, biće dobro i njima.”¹⁶ Neki autori ukazuju na postojanje analogije između pojedinca i preduzeća. Organizacija kao entitet je sačinjena od pojedinaca te prema tome i moralno odgovorna kao i svaki pojedinac koji je čini. „Ako se grupa može ponašati kao pojedinac, onda se od nje može očekivati sve što se očekuje od pojedinaca.”¹⁷

Jedan od najpoznatijih teoretičara menadžmenta *Piter Draker* je veoma rano ukazivao da je znanje osnovni razvojni resurs društva. Iako su zemlja, radna snaga i kapital tradicionalni ekonomski faktori proizvodnje, u savremenom društvu oni postaju sekundarni. Organiza-

13 Carroll, A. B., Shabana, M. K. (2010): "The Business Case for Corporate Social Responsibility: A Review of Concepts, Research and Practice", International Journal of Management Reviews, Vol. 12, No. 1, pp. 85-105.

14 Friedman, M; Capitalism and Freedom, University of Chicago Press, Chicago, 1962, p.133

15 Friedman, M. (1970): „The Social Responsibility of Business is to Increase its Profits”, The New York Times Magazine, 13. centembar, p. 33.

16 Simović S; Industrijska špijunaža i zaštita poslovne tajne, Grafostil, Kragujevac, 2012.

17 Goodpaster, K., Mathews, J. (1982): „Can a Corporation Have a Conscience”, Harvard Business Review, Vol. 60, No. 1, p. 139.

cija zasnovana na znanju podrazumeva od svakog pojedinca da preuzme odgovornost za ostvarenja te organizacije, ali i za njeno ponašanje. Znanje, kako dalje navodi, samo po sebi nije produktivno ukoliko nije integrisano u strategiju organizacije. Savremena organizacija ima društvenu moć jer organizacija ne postoji sama za sebe već radi društva¹⁸. Nije se slagao sa onim teoretičarima koji su smatrali da je jedina odgovornost organizacije stvaranje profita. Profit jeste važan za organizaciju, jer bez profita organizacija ne može ostvariti odgovornost koju ima prema društvu, ne može biti dobar „komšija” kao ni dobar poslodavac. Nema opravdanja za aktivnosti organizacije koje su dobre samo za nju. Draker takođe ističe da organizacije treba da iskoriste odgovornost u poslovanju kao izvor poslovnih mogućnosti.

Danas su očekivanja društva i vlade sve veća. S obzirom na to da su promene u društvu neminovne, kada je svet suočen sa brojnim izazovima, društveno odgovorno poslovanje postaje značajna strategija kojom se uspostavlja ravnoteža između ekonomskih interesa sa jedne strane i interesa društvene zajednice. „Zdravo preduzeće ne može postojati u bolešnom društvu. S druge strane, zdravom društvu su potrebna uspešna preduzeća.”¹⁹

Uspeh preduzeća vezan je za uvažavanje i prilagođavanje aktuelnim trendovima i izazovima. *Daniel Vasela*, bivši direktor proizvođača lekova - Novartis, je istakao: „Budite sigurni da će oni koji veruju kako je promena skupa učiniti sve kako bi promenu sprečili.” Jer ono što odvajava savremeni koncept društveno odgovornog poslovanja od tradicionalnog jeste ulaganje napora da se njime strateški upravlja i da se razviju instrumenti za takav način upravljanja.²⁰

Vrste i tipovi odgovornosti

Postoje četiri tipa odgovornosti kompanije. Po *Ričardu D. Džordžu* to su: poslovna, moralna, pravna i socijalna odgovornost²¹.

Poslovna odgovornost se odnosi na ciljeve zbog kojih je kompanija formirana i na interese onih koji su njeni vlasnici ili su pak u istoj zaposleni.

Moralna odgovornost proizilazi iz morala i moralnih normi. Moralne obaveze vezane za odgovornost važe i onda kada zakonom nisu verifikovane i nezavisno od toga da li ih društvo podržava ili ne. Moralne obaveze, a u skladu sa njima moralne odgovornosti imaju prvenstvo u odnosu na poslovnu odgovornost, ali i druge tipove odgovornosti.

Pravna odgovornost podrazumeva zadovoljavanje određenih društvenih zahteva, koji svoju osnovu dobijaju u pravnoj regulativi. Drugim rečima, kompanija je obavezna i pravno odgovorna da poštuje vladajuće zakone.

Privatno obezbeđenje važan je resurs koji brzo i efikasno može da reaguje u vanrednim situacijama, ali treba precizno definisati ulogu i način angažovanja tog segmenta bezbednosti. Poslovima privatnog obezbeđenja u Srbiji bavi se više od 200 firmi, taj segment bezbednosti može mnogo da doprinese u vanrednim situacijama i treba planski da uđe u sistem zaštite na državnom nivou. Zato Srbija, u procesu evrointegracija, mora što brže i efikasnije da usvoji sve standarde, vrednosti i dostignuća EU u profesionalizaciji delatnosti i unapređenju kvaliteta usluga privatnog obezbeđenja. Pripravnost na incidente, sposob-

18 Drucker F. P. (1992): „The New Society of Organizations”, Harvard Business Review, September - October, p.99.

19 Porter, M., Kramer, M. (2006): „Strategy and Society: The link between competitive advantage and corporate social responsibility”, Harvard Business Review, Vol. 84, No. 12, p. 84.

20 Simović, S; Značaj poslovne etike i korporativne društvene odgovornosti za industriju privatnog obezbeđenja, XIII majsko savetovanje“ Usluge i odgovornost“, Pravni fakultet Kragujevac, Kragujevac, 2017, str.131.

21 Ričard T.Di Džordž, Poslovna etika., Filip Višnjić, Beograd, 2003

nost ranog otkrivanja, brzina reagovanja, kao i dobra organizacija raspoloživih resursa od presudne su važnosti za efikasan odgovor na vanredne situacije.

Socijalna odgovornost, što nas i najviše interesuje, se odnosi na ono što društvo traži od korporacija, a što je pak u skladu sa opštim moralnim ponašanjem. To su uglavnom zahtevi u interesu opšteg društvenog dobra.

Industrija privatnog obezbeđenja postala je utkana u sve aspekte modernog društva. Ovo se dogodilo zbog napretka koji su prisutni i u svim drugim sektorima industrije. Moderno društvo zahteva sigurno okruženje. Industrija privatnog obezbeđenja bila je, i nastavlja da bude, glavni faktor doprinosa u realizaciji ovog cilja. Na primeru Securitasa, internet prezentacija, na najjednostavniji način ćemo videti, maker i s ciljem reklamiranja, šta znači društveno odgovorno ponašanje.

„Privatno obezbeđenje nudi socijalnu i finansijsku korist - ne samo za naše klijente, već i društvo u celini. U Securitasu održivo poslovanje je temelj našeg dugoročnog rasta. Poslovanje u našem sektoru mora biti održivo, ne samo finansijski, nego i društveno i ekološki. Za nas, društveno odgovorno poslovanje (DOP) je sastavni deo našeg svakodnevnog rada.

Securitas posluje u 53 zemlje sveta i zapošljava blizu 330.000 ljudi širom sveta. Biti odgovoran i pouzdan poslodavac je prioritet, ali moramo svoj posao obavljati i u skladu sa etičkim kodeksom, paziti na posledice našeg poslovanja po čovekovu okolinu i ponuditi kvalitetnu uslugu. Tek tada možemo reći da su sva područja našeg poslovanja održiva”²²

UMESTO ZAKLJUČKA

Na osnovu navedenog lako možemo zaključiti da privatna industrija bezbednosti predstavlja značajan element bezbednosne komponente svake države, ali i međunarodne zajednice. Zbog sve veće potrebe za međunarodnim intervencijama koje obuhvataju sve širi opseg akcija – od rata, preko humanitarne pomoći, podrške operacijama mira, postkonfliktnih rekonstrukcija, do reforme sektora bezbednosti – raste i potreba za sve većim angažovanjem privatne industrije bezbednosti. Ovakav razvoj događaja rezultira sve većom potrebom za kontrolom, transparentnošću i odgovornošću aktera u privatnoj industriji bezbednosti. Širok opseg usluga koje nude, kao i činjenica da se države, međunarodne organizacije i privatne korporacije sve više oslanjaju na njih, ukazuje na to da je privatizacija bezbednosti dugoročni trend koji ostavlja duboke posledice na prirodu države i njen monopol u primeni sile. Međutim, pravi rizik od neodgovornog ponašanja celokupne industrije bezbednosti nisu njihove aktivnosti u matičnim državama (koje su uglavnom bogate zapadne zemlje), već u izvršavanju zadataka u slabim i urušenim državama.

Lokalne vlasti u ovim državama često nemaju moć, a ni mogućnost da kontrolišu ove firme. Sa dramatičnim rastom veličine i uticaja privatne industrije bezbednosti raste i potreba za analizom, diskusijom i inovativnim pravnim rešenjima. Mora se konačno shvatiti da je radno okruženje i briga o zaposlenima jedna od osnovnih karika korporativne društvene odgovornosti. Kao i da u svom poslovnom okruženju, koje se u mnogome bazira na uticaj koji kompanija ostvaruje na tržištu, reputacija kompanije predstavlja jednu od najprepoznatljivijih korporativnih vrednosti. Zato poslovna etika i društvena odgovornost, kao dugoročno opredeljenje menadžmenta kompanije, predstavljaju jedan od osnovnih postulata za uspostavljanje i održavanje dobrog ugleda u javnosti, a samim tim i uspešnog poslovanja.

²² <http://www.securitas.co.rs/o-nama/nasa-odgovornost/>

Neki kritičari rada privatne industrije bezbednosti smatraju da ova industrija ne može biti legitimna, jer je sama sačinjena od nelegitimnih aktera. Oni zagovaraju zabranu celokupne privatne industrije bezbednosti i renacionalizaciju bezbednosnih i vojnih nadležnosti države. Zahtevi za uslugama PBK u celom svetu sve više raste, pa zabrana njihovog rada nije realna. Jedna od posledica zabrane svakako bi bilo smanjivanje transparentnosti i odgovornosti u sektoru bezbednosti, jer bi se na taj način ova industrija gurnula u ilegalu, odnosno na crno tržište. Na drugom kraju spektra nalaze se mišljenja da će samo tržište obezbediti kažnjavanje „loših” provajdera bezbednosti i da regulisanje njihovog rada nije potrebno. Ovakvo mišljenje je nerealistično. Do sada se pokazalo da snaga tržišta nije dovoljna da obeshrabri nelegalno ponašanje pojedinih firmi. Čak i da je tako, snaga tržišta nije dovoljna da nametne pitanje odgovornosti firme za njihovu delatnost²³

Najrealističniji odgovor na ogroman rast privatne industrije bezbednosti trebalo bi tražiti na sredini između ova dva stanovišta.

Potreba za pravnom regulisanošću ove oblasti posebno je došla do izražaja sa ratovima u Iraku i Avganistanu. Kako bi države i nedržavni akteri privatnu industriju bezbednosti konstruktivno angažovali u širem sistemu upravljanja bezbednošću, potrebno je obratiti pažnja na tri glavne stvari. Prvo se mora regulisati pitanje njihove odgovornosti. Bez odgovornosti individualnih ugovornih strana, upotreba privatne bezbednosne industrije nastaviće da izaziva sumnju. Drugo važno pitanje je pitanje legitimnosti. Ukoliko privatna industrija bezbednosti želi da aktivno učestvuje u konstruisanju bezbednosti države, država i nedržavni akteri je moraju prihvatiti kao legitimnog aktera. Posebno je značajno da je kao legitimnog aktera prihvate ljudi koji su krajnji objekti i korisnici usluga. Osim legitimnosti, potrebno je obezbediti da odgovarajuća akcija privatne industrije bezbednosti bude percipirana kao legalna, na primer tako što će njihove pojedine akcije sankcionisati država ili drugi subjekti. Legalnost privatne industrije bezbednosti u velikoj meri zavisi od toga da li one imaju potreban nivo transparentnosti i demokratskih standarda u oblastima kao što su delatnost kompanije, finansije i poslovanje²⁴. Treće, praktične prepreke za efektivnu delatnost privatne industrije bezbednosti moraju biti prevaziđene. Sistem za privatno-javnu interakciju na međunarodnom nivou mora se razvijati u ovom pravcu. Ovakav razvoj događaja zahteva da akteri privatne industrije bezbednosti sve više rade zajedno sa državama, a ne na štetu država. Ako želimo da upotreba privatnog sektora bezbednosti bude efikasna i regulisana, potrebno je usaglasiti različite zahteve i interese.²⁵

Literatura:

1. **Carroll, A. B., Buchholtz, A.** (2008): *Business & Society – Ethics and Stakeholder Management*, (7th ed.), South-Western College Publishing, p. 234.
2. **McNamara C.** (2008): *Complete Guide to Ethics Management: An Ethics Toolkit for Managers*, <http://www.managementhelp.org/ethics/ethxgde.htm>. Prema: Đurić-Kuzmanović, T. (2009): „Nekoliko napomena o poslovnoj etici, korupciji i potkazivanju”, Škola biznisa, Novi Sad: Visoka poslovna škola strukovnih studija, br. 2, str. 120.____

23 Nossal, K. R., (2001), „Global governance and national interests: Regulating transnational security corporations in the post-cold war era”, *Melbourne Journal of International Law*, 2 (2).

24 Holmqvist, Caroline (2005), *Private Security Companies – The Case for Regulation*, Stockholm International Peace Research Institute, January.

25 Lilly, D. (2002), „Green Paper submission: private military companies: options for regulation”, *International Alert*, July

3. **Simović, S;** Značaj poslovne etike i korporativne društvene odgovornosti za industriju privatnog obezbeđenja, XIII majsko savetovanje „Usluge i odgovornost“, Pravni fakultet Kragujevac, Kragujevac, 2017, str.131.
4. **Simović S;** Industrijska špijunaža i zaštita poslovne tajne, Grafostil, Kragujevac, 2012.
5. **Ričard T. Di Džordž** , Poslovna etika., Filip Višnjić, Beograd, 2003
6. **Krkač, K.** Uvod u poslovnu etiku i korporacijsku društvenu odgovornost, Zagreb, 2007: Zagrebačka škola ekonomije i menadžmenta.
7. **Spector, B** (2008): „Business responsibilities in a divided world: the cold war roots of the corporate social responsibility movement“, *Enterprise & Society: The International Journal of Business History*, Oxford University Press Vol. 9, No. 2, p. 315.
8. **Fifka, M.** (2009): „Towards a more business-oriented definition of corporate social responsibility: discussing the core controversies of a well-established concept“, *Journal of Service Science and Management*, Vol.2, No.4,p. 312.
9. **Wilson, M.** (2003): „Corporate sustainability: What is it and where does it come from?“, *Ivey Business Journal*, March-April, pp. 1-5.
10. **Doucín M.** (2011): *Corporate Social Responsibility: Private Self-Regulation is Not Enough*, A Global Corporate Governance Forum Publication.
11. **Levitt, T.** (1980): „Marketing success through differentiation - of anything“, *Harvard Business Review*, Vol. 58, No. 2, pp. 83-91.
12. **Friedman, M;** „The Social Responsibility of Business is to Increase its Profits“, *The New York Times Magazine*, 13. septembar, 1970, p. 33.
13. **Friedman, M;** „Capitalism and Freedom“, University of Chicago Press, Chicago, 1962, p.133
14. **Carroll, A. B., Shabana, M. K.** (2010): „The Business Case for Corporate Social Responsibility: A Review of Concepts, Research and Practice“, *International Journal of Management Reviews*, Vol. 12, No. 1, pp. 85-105.
15. **Goodpaster, K., Mathews, J.** (1982): „Can a Corporation Have a Conscience“, *Harvard Business Review*, Vol. 60, No. 1, p. 139.
16. **Drucker F. P.** (1992): „The New Society of Organizations“, *Harvard Business Review*, September - October, p.99.
17. **Porter, M., Kramer, M.** (2006): „Strategy and Society: The link between competitive advantage and corporate social responsibility“, *Harvard Business Review*, Vol. 84, No. 12, p. 84.
18. **Seidman, D.** (2010): „Ethical Leadership: An Operating Manual“, *Business Week*, 17. decembar.
19. **Lilly, D.** (2002), „Green Paper submission: private military companies: options for regulation“, *International Alert*, July.
20. **Holmqvist, Caroline** (2005), *Private Security Companies – The Case for Regulation*, Stockholm International Peace Research Institute, January.
21. **Nossal, K. R.,** (2001), „Global governance and national interests: Regulating transnational security corporations in the post-cold war era“, *Melbourne Journal of International Law*, 2 (2).
22. **Bonnel, V.and Gold, T.** (eds) (2001), *The New Entrepreneurs of Europe and Asia: Patterns of Business Development in Russia, Eastern Europe and China*, London: M. E. Sharpe.
23. **Schreier, David, Fred and Caparini, Marina** (2005), „Privatising Security: Law, Practice And Governance Of Private Military And Security Companies“, *Occasional Paper – No6, DCAF, Geneva, March.*
24. <http://www.maturiskiradovi.net/forum/Thread-poslovna-etika-korporativna-dru%C5%A1tvena-odgovornost>
25. <https://iskustvenoedukativnegrupe.wordpress.com/tekstovi/licna-odgovornost>
26. <http://milivojevic.info/odgovornost/#sthash.EpwhDJ71.dpuf>Pregledano,11.04.2017.
27. <http://www.link-university.com/lekcija/Odgovornost-i-etika-poslovanja/2794>
28. *Private Security Services in Europe, CoESS Facts & Figures 2011*, (http://www.coess.eu/_Uploads/dbsAttachedFiles/Private_Security_Services_in_EuropCoESS_Facts_and_Figures_2011,15.07.2014)
29. <http://www.securitas.co.rs/o-nama/nasa-odgovornost/>